

FÖLDÜNK HAZAI KINCSESHÁZAI

TANULMÁNYOK
A MAGYARORSZÁGI FÖLDTUDOMÁNYI
GYŰJTEMÉNYEK TÖRTÉNETÉRŐL

SZERKESZTETTE:
KECSKEMÉTI TIBOR ÉS PAPP GÁBOR

Studia naturalia 4.

MAGYAR TERMÉSZETTUDOMÁNYI MÚZEUM
Budapest, 1994

TANU
Studia

A

A Bud
sodikk
ták me
Földtar
temény
anyag
rák alk
nagyfo
bozokt
lágkiál
HAN
üvegcs
kat. A
Az
fényké
idejébe
első ka
HAN
tanszék
Őslény
gerince
tek gyí
még re
bokkal
vásárol
a gyűjt
(KOCF
quadris
A gy
kiállítv
tervezte
KOC

* Eöt

A BUDAPESTI EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM ŐSLÉNYTANI TANSZÉKÉNEK GYŰJTEMÉNYE

KÁZMÉR MIKLÓS*

A Budapesti Tudományegyetem Őslénytani Tanszékét 1882-ben alapították, Európában másodikként. HANTKEN MIKSÁT, a harmadidőszaki foraminiferák világhírű szakértőjét hívták meg professzornak. Ő hozta létre az oktatási célú gyűjteményeket. A Magyar Királyi Földtani Intézetből, melynek megelőzően igazgatója volt, több mint négyezer darabos gyűjteményt hozott; ez valamennyi fontosabb gerinctelen állatcsoport példányait tartalmazta. Az anyag legnagyobb részét, HANTKEN érdeklődését követve, a harmadidőszaki foraminiferák alkották (több mint 700 példány), REUSS rendszerének megfelelően elrendezve. A nagyforaminiferákat (*Nummulitidae*) különösen szépen preparálták: egyenként díszes fadozokban voltak, üveglemezre felragasztva. E gyűjtemény korábban az 1873-as bécsi világkiállítás nagydíját nyerte el (KECSKEMÉTI 1987).

HANTKEN külön gyűjteményt állított fel a hallgatók számára. Kis fatáblákra erősített üvegcsövek tartalmazták a Buda vidéki harmadidőszaki agyagokból kimosott foraminiferákat. A csövek mellett az illető faj rajza volt látható.

Az 1880-as évek elején több száz, mészkő-vékonycsiszolatokat ábrázoló, nagyméretű fényképfelvétel készült. Ezek szintén fatáblára ragasztva szolgálták az oktatást. Ez a maga idejében egyedülálló kollekciónak – bár sajnos, soha nem jelent meg nyomtatásban – a világ első karbonátos mikrofácies-atlaszának tekinthető.

HANTKEN 1893-ban bekövetkezett halála után 1895-ben KOCH ANTAL vette át a tanszékot, és azt az Ásványtani Intézettől leválasztott földtani szakkal egyesítve a Föld- és Őslénytani Intézetként vezette. Elődjének gerinctelenekből álló gyűjteményét rendszeres gerincesgyűjteménnyel egészítette ki. A tanárjelöltek számára összeállította a vezérkövületek gyűjteményét. Erre a célra felhasználta a Magyar Királyi Földtani Intézettől származó, még rendezetlen anyagot, kiegészítve az egyetem legelső gyűjteményéből származó darabokkal. Ez utóbbit MÁRIA ANNA főhercegnőtől, a császári család tagjától, még 1781-ben vásárolta az egyetem (PAPP – WEISZBURG 1985, 1994a,b). KOCH jelentősen fejlesztette a gyűjteményt: rendszeres terepi gyűjtésekkel, ajándékozások révén és vásárlásokkal is (KOCH 1905). Legértékesebb beszerzése egy gyönyörű, közepes méretű *Ichthyosaurus quadriscissus* volt.

A gyűjtemény, a rétegtani és földtörténeti anyaggal együtt, egy hatalmas teremben volt kiállítva, ún. koporsószekrényekben és a galériákon. Az egész gyűjteményt maga KOCH tervezte, rendezte, preparálta és cédulázta fel, néha egy asszisztens segítségével.

KOCH 1913-as nyugdíjba vonulása után az őslénytan LŐRENTHEY IMRE vezetésével

* Eötvös Loránd Tudományegyetem, Őslénytani Tanszék, Budapest, Ludovika tér 2. 1083

ismét különvált, és a gyűjteményeket is megosztották (VADÁSZ 1954). LŐRENTHEY, a tízlábú rákok (Decapodák) világhírű specialistája, recens rákok, valamint fosszilis pörgekarúak és tüskésbőrűek remekművű preparátumaival gazdagította a tanszéket. Az általa készített üvegfedelű dobozok a gyűjtemény értékes és látványos darabjai.

LŐRENTHEY 1917-ben meghalt, s ezután 30 évig nem neveztek ki új professzort. A hosszú interregnum alatt PAPP KÁROLY, a földtan professzora látta el a tanszék vezetését. Bár a tanszék külön szervezeti egység maradt, a rendelkezésére álló hely egyre zsugorodott és Budapest ostromát már egyetlen helyiségben vészelte át. Szerencsére semmi kár nem érte a gyűjteményt (BOGSCH 1982).

TELEGDI-ROTH KÁROLY professzorsága alatt (1947–1955) a Magyar Állami Földtani Intézet ajándékával vált lehetővé az új rendszertani és lelőhely szerinti gyűjtemény felállítása. Utóda, BOGSCH LÁSZLÓ (1955–1973) általános őslénytani anyaggal egészítette ki a kollekción.

A Budapesti Műszaki Egyetem Ásvány-Földtani Tanszéke 1972-ben felszámolta a SCHAFARZIK FERENC által még a XIX. század végén felállított gyűjteményét; az ősmaradványokat tanszékünk szerezte meg. E szépen preparált, fatáblákra ragasztott példányok, köztük számos gerincesmaradvány, jól egészítették ki a meglévő anyagot.

Az újabb gyűjtések közül – melyek már jórészt GÉCZY BARNABÁS professzorsága idején (1973–1993) történtek – a bakonyi és gerecsei alsó és középső jura ammoniták, valamint a Villányi-hegységéből származó dogger ammonitafauna érdemel külön említést. A mecseki jura kagylók, valamint a magyarországi mezozoós és harmadidőszaki képződményekből származó kagylósrák-fauna a gyűjtemény leggyorsabban növekvő részét alkotják.

Végül megemlítjük a tanszéki gyűjtemény legrégebb, egyben legértékesebb példányát. Ez egy *Pterodactylus micronyx*, a legrégebben talált repülő hüllő; a solnhofeni litográfpalából származik (GÉCZY 1987, 1989, 1994). A különlegesen jó megtartású fossziliákat megőrző, világhírű solnhofeni lelőhelyről egyébként több mint száz darabos kollekción őriz a tanszék.

Ma már hozzáférhetetlen lelőhelyek (pl. a budapesti Kis-Sváb-hegy, Illés utca és a kiscelli agyag téglagyári gödrei) fosszíliaanyaga is a gyűjtemény jelentős értékei közé sorolható.

A ma több mint nyolcszáz fiókban tárolt gyűjtemény jelentős, főleg mezozoós és harmadidőszaki fosszíliaanyagot tartalmaz a Kárpátokból és a Pannon-medencéből. A legnagyobb példányszámmal a jura cephalopodák és a terciér puhatestűek képviseltetik magukat, külföldi összehasonlító anyaggal kiegészítve. A tanszék történetét és főbb kutatási területeit kisebb kiállítás mutatja be a látogatók számára; ez a tanszék fennállásának centenáriumára készült, 1982-ben. Ma a tanszéki gyűjtemény elsősorban az oktatás és a kutatás céljait szolgálja, természetesen a klasszikus jelentőségű anyag, valamint az itt készült doktori disszertációk vizsgálati anyagának teljes mértékű megőrzése mellett.

IRODALOM

- BOGSCH L. (1982): A Budapesti Tudományegyetem Őslénytani Intézetének száz esztendő története. – Földtani Közöny, **112**: 331–349.
- GÉCZY B. (1987): Egy páratlan *Pterodactylus*-lelet. – Természet Világa, **118**: 32–34.
- GÉCZY B. (1989): Ignace Born et le *Pterodactylus* dans la collection de l'archiduchesse Marianne. – In: Transactions of the Seventh International Congress on Enlightenment. Oxford: 808–810.

- GÉCZY B. (1994): A Pterodactylus „pesti példányának” története. – *In: Tanulmányok a magyar földtudományi gyűjtemények történetéről.* Budapest: 193–200.
- KÁZMÉR M. (1987): A brief history of the collections of the Department of Palaeontology of the University of Budapest. – *In: Annals of the History of Hungarian Geology, Special Issue, 1:* 171–173.
- KECSKEMÉTI T. (1987): M. Hantken’s collection of Nummulitidae including specimens of Italian origin. – *In: Annals of the History of Hungarian Geology, Special Issue, 1:* 253–256.
- KOCH A. (1905): Az egyetem Föld- és Őslénytani Intézete s újabb szerzeményei. – *Földtani Közlöny, 35:* 234–236.
- PAPP G. – WEISZBURG T. (1985): Az egyetemi ásványgyűjtemény két évszázados története. – Kézirat. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Ásványtani Tanszék.
- PAPP G. – WEISZBURG T. (1994a): Az Eötvös Loránd Tudományegyetem ásvány- és kőzetgyűjteményének története. – *In: Tanulmányok a magyar földtudományi gyűjtemények történetéről.* Budapest: 157–172.
- PAPP G. – WEISZBURG T. (1994b): Mária Anna főhercegnő ásványgyűjteménye – *In: Tanulmányok a magyar földtudományi gyűjtemények történetéről.* Budapest: 173–180.
- VADÁSZ E. (1954): A budapesti tudományegyetem földtani tanszékeinek százados története. – *In: A Természettudományi Kar Évkönyve 1952–1953.* Budapest: 79–94.